

УДК 351.824

Ю. Г. Гуцук,
к.е.н., завідувач Косівським відділом проблем гірського землекористування,
Івано-Франківський інститут АПВ УААН

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Кожний регіон має ярко виражену специфіку вирішення проблеми сталого розвитку. Карпатський регіон відноситься до одного із найбільш цікавих в цьому відношенні регіонів України, природно-ландшафтні умови яких потребують ретельного вивчення та всебічної охорони.

Ключові слова: сталий розвиток, водні ресурси, природні ландшафти, землекористування, здоров'я людини, водозабезпечення.

Постановка проблеми

Забруднення навколишнього середовища є складною і багатоаспектною проблемою. Людина в процесі своєї діяльності порушувала в минулому, порушує нині та й у майбутньому, очевидно, порушуватиме важливі екологічні процеси. Все це є причиною можливого виникнення негативних змін у здоров'ї не лише сучасного покоління, а й наступних. У статуті ВООЗ зазначено, що здоров'я населення треба розуміти як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад». На стан здоров'я впливає не стільки забруднення навколишнього середовища, скільки ряд кліматично-географічних, біологічних, соціально-економічних умов та інших чинників.

Хоча проблемам сталого розвитку присвячено багато робіт таких вчених України як Бистрякова І., Булигіна С., Галушка В., Голубця М., Данилишина Б., Кравців В., Маринича О., Михасюка І., Саблука П., Тищенко П., Трегобчука В., Третяка А., Туниці Ю., Фурдичко О., Хвесика М., Шпичака О., однак за межами уваги остається проблема всебічного обґрунтування основних характеристик щодо стану здоров'я населення у зв'язку із станом природного навколишнього середовища на регіональному рівні як основного індикатора його якості.

В цьому відношенні екологічні питання повинні стати елементом державної політики. Для цього необхідно екологічно обґрунтувати розміщення об'єктів народного господарства, провести соціально-екологічні експертизи можливих наслідків при реалізації проектів; заборонити втілення тих із них, які ведуть до виснаження природних ресурсів, забруднення повітря, ґрунту, води; замінити старі технології та перевести їх на безвідходні, маловідходні, енерго- та ресурсозберігаючі. Охороняти необхідно усе навколишнє середовище, ландшафт у цілому з усіма його компонентами (ліси, води, ґрунти, повітря), генофонд диких і культурних рослин і тварин. Для цього потрібно створити в Україні єдину екологічну систему природоохоронних територій і добитись оптимізації агроландшафту.

Отже, цілком очевидним є висновок, що нинішньому етапові соціально-економічного розвитку об'єктивно необхідна принципово нова екологічна політика, яка створювала б передумови для переведення складного біосоціоекономічного комплексу «природа – суспільство – виробництво» на модель сталого й екологічно безпечного функціонування. Відповідно до цілей і принципів сталого розвитку головним тут є задоволення всебічних потреб людини, яка має право на здорове та повноцінне життя. Це останнє повинно забезпечуватися таким чином, щоби підтримувалися однакові й реальні можливості, з одного боку, для розвитку економіки, а з другого – для збереження в чистоті навколишнього природного середовища, його відтворювального, відновлювального та асиміляційного потенціалів як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь [1; 2].

Основні положення

Дестабілізація природних ландшафтів і екологічних систем в значній мірі пов'язані з інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва, еволюцією таких найважливіших компонентів біосфери як ґрунти, вода, атмосфера, ліси, ландшафти. В Карпатському регіоні, як і в значній кількості областей України, якісні та кількісні виробничі і санітарно-гігієнічні показники ґрунтового покриву, води, повітря значно погіршуються, що явно загрожує сталому розвитку не тільки навколишнього природного середовища, але й здоров'ю людини.

До погіршення стану, деградації та виснаження навколишнього природного середовища і в майбутньому буде призводити дія тих самих чинників, що мали місце в минулому, а саме – недостатньо екологічно обґрунтовані використання природно-ресурсного потенціалу, освоєння територій і корисних копалин, спеціалізація і форми ведення господарської діяльності тощо. В цьому ж напрямі діють і такі чинники, як порушення генетичної цілісності ландшафтів, екологічна незбалансованість структури сільгоспу, ігнорування екологічної місткості та ерозійної стійкості ландшафтів, надмірна розораність території, нерациональне ведення лісового господарства без урахування екологічних функцій лісів.

В останні два-три десятиліття в багатьох областях України, й особливо в Карпатському регіоні, надто активізувались негативні процеси та явища, зокрема водна і вітрова ерозія ґрунтів, зсуви, селі, руйнування берегів річок. Поряд з цим, прискорились деґуміфікація та падіння родючості ґрунтів, а відтак – продуктивності сільськогосподарських і лісових угідь. Великою мірою зросла ймовірність виникнення вітровалів і катастрофічних паводків. Гострою соціально-економічною та екологічною проблемою стали замулювання і зникнення малих річок, забруднення та погіршення якості природних вод, руйнування і деградація водних екосистем, зменшення рибопродуктивності, втрата естетичної цінності й рекреаційного потенціалу ландшафтів, а в результаті – катастрофічне погіршення здоров'я населення.

Варто згадати про катастрофічні паводки в Закарпатській області (листопад 1998 р. і березень 2001 р.) та на Прикарпатті (2008 .). Причини і характер катастрофічних паводків, які були зафіксовані в Закарпатській області вивчала спеціально створена комісія, яка зробила висновки, і внесла пропозиції щодо комплексу заходів з підвищення ефективності системи прогнозування паводків, упередження та ліквідації їх наслідків на міждержавному, національному, регіональному та локальному рівнях.

Серед гострих екологічних проблем однією з основних є забезпечення раціонального використання водних ресурсів, охорони їх від виснаження і забруднення. В окремі періоди року в багатьох областях України існує напруження з водозабезпеченням. Водні ресурси використовуються вкрай нерационально,

неекономно, і крім того, відбувається значне їх забруднення як промисловими, так і сільськогосподарськими стоками та відходами. Найбільшими забруднювачами поверхневих та підземних вод слід вважати населені пункти, а також тваринницькі ферми і комплекси, оскільки на них, як правило, відсутні очисні споруди та каналізація. Гранично допустимі концентрації деяких забруднюючих речовин у водоймах регіону нерідко перевищуються в десятки і сотні разів.

В Карпатському регіоні є чимало великих забруднювачів й атмосферного повітря. Це насамперед автотранспорт, підприємства машинобудування, деревообробної та харчової промисловості, промисловості будівельних матеріалів, житлово-комунального та сільського господарства. До речі, автомобільний транспорт за останні 5 – 6 років став найбільшим забруднювачем довкілля, зокрема повітряного басейну, і його частка в загальних викидах в атмосферу продовжує катастрофічно зростати.

Головними причинами, які зумовлюють забруднення атмосферного повітря, слід вважати також морально й фізично застаріле технологічне та газоочисне обладнання, а в окремих випадках – відсутність газоочистки та автоматичного контролю за приладами, низька технологічна дисципліна, відсутність необхідних коштів для нормальної експлуатації очисного обладнання й споруд. Поряд з цим, вкрай негативно відбивається на здійсненні повітроохоронних заходів й те, що до цього часу ефективно не діють економічні інструменти та важелі, покликані стимулювати і спонукати підприємства, об'єднання й фірми до впровадження екологічнобезпечних технологій, очисного обладнання нових поколінь, забезпечення нормального функціонування очисних споруд тощо.

Вивчення динаміки захворюваності населення, найважливіших демографічних показників за останні 20 – 25 років показує, що вплив різних чинників навколишнього природного середовища, зокрема рівнів забруднення окремих його компонентів, на здоров'я людини в усіх випадках є комплексним. І це необхідно завжди брати до уваги, коли йдеться про негативні еколого-соціальні наслідки забруднення та деградації природи в цілому, а також ґрунтів, водойм, атмосферного повітря, а через них – і продуктів харчування.

Особливо великий негативний вплив на здоров'я матерів і дітей, а отже, й майбутніх поколінь справляють промислові викиди підприємств хімічної промисловості, радіаційно та пестицидно забруднені території. В районах функціонування хімічних заводів надзвичайно складною є демографічна ситуація. Тут рівень захворюваності населення надто високий, як і кількість ускладнень при вагітності та пологах, уроджених каліцтв, мертвонароджених. На радіаційно та хімічно забруднених територіях постійно збільшується захворюваність злоякісними новоутвореннями.

Внаслідок погіршення демографічних показників, насамперед зменшення приросту населення, підвищення його захворюваності не лише тимчасово втрачається працездатність, зростають витрати на медичне обслуговування тощо, а й значною мірою підривається трудовий потенціал – найважливіший чинник її соціально-економічного розвитку та зростання продуктивності праці. Водночас все це негативно відбивається на відтворювальних процесах як в економіці, так і в суспільстві. Звідси неважко дійти висновку, що екологічна проблема – не стільки суто природоохоронна й екологічна, скільки найгостріша соціально-економічна проблема [3].

Особливе значення до формування сталого розвитку території відіграють ліси, стан яких в Карпатському регіоні незадовільний. Лісові ресурси виснажуються доготривалим надмірним лісокористуванням. Якщо з 1945 до 1970 р. ліси виснажувалися вирубками двох-трьох розрахункових лісосік з головного користування, то тепер знижується їх стабільність і продуктивність надмірними рубками в середньовікових і пристигаючих лісостанах, а також інтенсивними санітарними рубками. Спостерігається масове пошкодження та висихання лісів навколо промислових комплексів та хімічних заводів.

У сучасних екологічних умовах потрібно докорінно поліпшити природоохоронну роботу, підвищити загальний рівень культури суспільства, набуті глибоких знань законів природи, підвищити рівень екологічного мислення. Використання капіталовкладень на охорону навколишнього середовища повинно строго контролюватися державними органами усіх рівнів, народними депутатами. Це можливо лише при створенні правових основ охорони природи та раціонального природокористування.

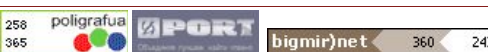
Висновки

Забезпечення сталого розвитку Карпатського регіону потребує дотримання екологічного, а не технократичного підходу до охорони природи, здійснити глибоку перебудову природоохоронних органів, вивільнити з апарату усіх випадкових людей і залучити висококваліфікованих науковців-екологів (лісівників, геоботаніків, ґрунтознавців, географів), для яких справа охорони природи – справа життя.

Список використаних джерел

1. Реметюк А.Л. Науково-технічний прогрес і проблеми гігієни праці. – К., 1978.
2. Трегобчук В.М., Гуцуляк Г.Д., Гуцуляк В.Д. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Івано-Франківської області. – Косів: 1995.
3. Україна: проблеми сталого розвитку /За ред. Б.М. Данилишина, Є.М. Лібанової. – К.: РВПС України НАНУ, 1997.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2009 року

ТОВ "ДКС Центр"